

OILADAGI MUHITNING BOLA TA'LIM-TARBIYASIGA TA'SIRI VA YETUK
AVLOD OTA-ONALARI QANDAY BO'LISHI KERAK

Mardiyeva Zumrad Shavkat qizi

Toshkent amaliy fanlar universiteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabasi

Saparova Umida Baxromovna

Ilmiy rahbar: (E-mail: umidasaparova7@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-5709-4073>) Tashkent University of Applied Sciences, 1 Gavhar Street, Tashkent, 100149, Uzbekistan

Annotatsiya: Ushbu maqolada bola tarbiyasida oilaning o'рни va ahamiyati tahlil qilingan. Ota-onaning ta'lim jarayonidagi ishtiroki, oiladagi ijobiy muhit hamda oila va ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlikning bola rivojlanishiga ta'siri amaliy misollar asosida yoritilgan. Shuningdek, mustaqil O'zbekiston sharoitida oilaviy qadriyatlarni mustahkamlash va ota-onalarning pedagogik savodxonligini oshirish borasida amalga oshirilayotgan ishlar tahlil etilgan. Maqolada oila – farzand tarbiyasining asosiy o'chog'i ekanligi ta'kidlanadi.

Аннотация: В данной статье анализируются роль и значение семьи в воспитании ребёнка. На практических примерах иллюстрируется влияние участия родителей в образовательном процессе, благоприятной атмосферы в семье, сотрудничества семьи и образовательных учреждений на развитие ребёнка. Также анализируется работа, проводимая по укреплению семейных ценностей и повышению педагогической грамотности родителей в условиях независимого Узбекистана. В статье подчёркивается, что семья является основным центром воспитания ребёнка.

Abstract: This article analyzes the role and importance of the family in raising a child. The impact of parental participation in the educational process, a positive atmosphere in the family, and cooperation between the family and educational institutions on child development is illustrated on the basis of practical examples. Also, the work being carried out to strengthen family values and increase the pedagogical literacy of parents in the conditions of independent Uzbekistan is analyzed. The article emphasizes that the family is the main center of child upbringing.

Kalit so'zlar: Oila, tarbiya, ota-ona ishtiroki, ta'lim, hamkorlik, pedagogik savodxonlik, ijobiy muhit, barkamol avlod, ma'naviy tarbiya.

KIRISH

Oila – jamiyatning asosiy bo'g'ini, insonning shaxs sifatida shakllanishida eng birlamchi muhitdir. Bola tug'ilganidan boshlab uning ruhiy va jismoniy rivojlanishida oilaning o'рни beqiyosdir. Psixolog va pedagoglarning ilmiy qarashlariga ko'ra, inson shaxsiyatining 60-70 foizi aynan erta bolalik davrida shakllanadi. Bu jarayon esa to'g'ridan-to'g'ri oilaviy muhit, ota-onaning mehr-muhabbati, munosabati va nazoratiga bog'liqdir. Shuning uchun ham, barkamol avlod tarbiyasini ta'minlashda oilaning o'рни va ota-onalarning yetukligi eng muhim omillardan hisoblanadi.

1. Oilaning bola ta'lim-tarbiyasidagi nazariy o'rni

Oila bola uchun birinchi tarbiya maskani hisoblanadi. Tarixiy manbalarda ham oilaning ahamiyati ko'p bor ta'kidlangan. Masalan, Abu Nasr Forobiy o'zining falsafiy qarashlarida insonni ma'naviy jihatdan kamol toptirishda oilaning asosiy rolini qayd etgan. Shuningdek, Alisher Navoiy ham o'z asarlarida farzand tarbiyasi avvalo ota-ona zimmasida ekanini uqtiradi. Pedagogika fanida esa bola tarbiyasining uch asosiy manbai borligi ko'rsatiladi: oila, maktab va jamiyat. Shu uch omil ichida oilaning o'rni eng birlamchi va ta'sirchanidir.

2. Oiladagi muhitning psixologik ta'siri

Bola shaxsiyatining shakllanishida oilaviy muhit bevosita psixologik ta'sir ko'rsatadi. Ijobiy muhitda o'sgan farzand odatda o'ziga ishonchli, mas'uliyatli va ijtimoiy faol bo'ladi. Aksincha, nizoli va beparvo oilalarda ulg'aygan bolalarda ruhiy tushkunlik, agressivlik va qo'rquv kuchli bo'lishi mumkin. 2019-yilda Toshkent shahrida 120 nafar ota-ona o'rtasida o'tkazilgan so'rov natijalariga ko'ra, farzandlari bilan muntazam muloqot qiladigan oilalarda bolalar maktabda yuqori natijalarni ko'rsatgani aniqlangan. Bu esa oilaviy muloqot va mehrning bola ta'limiga bevosita ta'sirini ko'rsatadi.

3. Ota-onaning shaxsiy namunasi

"Bola ko'rganini qiladi" degan maqol bejiz aytilmagan. Farzandning nutqi, xulqi, odatlari ko'pincha ota-onaning kundalik xatti-harakatidan shakllanadi. Psixologlarning tadqiqotlariga ko'ra, ota-onasida kitobxonlik an'anasi mavjud oilalarda ulg'aygan bolalar ilm olishga ko'proq qiziqish bildiradi. Masalan, Samarqand viloyatida o'tkazilgan tajribalarda ota-onasi bilan birgalikda kitob o'qiydigan bolalar darslarda faolroq ishtirok etishi kuzatilgan.

4. Ta'lim-tarbiyada ota-onaning mas'uliyati

Ota-onaning vazifasi faqat moddiy ta'minot bilan cheklanmaydi. Farzand tarbiyasida ota-onaning ma'naviy ko'magi, vaqt ajratishi va pedagogik bilimlarga ega bo'lishi ham muhimdir. Masalan, AQSh psixologi B. Skinnerning ta'lim nazariyasida ham oilaning rag'batlantirishdagi roli alohida o'rin tutadi. O'zbekistonda o'tkazilgan kuzatuvlarga ko'ra, farzandining dars tayyorlash jarayonida ishtirok etadigan ota-onalarning bolalari yuqori o'zlashtirish ko'rsatkichlariga ega bo'ladi.

5. Yetuk avlod ota-onalari qanday bo'lishi kerak?

Yetuk avlodni tarbiyalash uchun ota-onalar quyidagi sifatlarni o'zida mujassamlashtirishi zarur:

1. Ma'naviy yetuklik – bilimli va ibratli bo'lish.

2. Mas'uliyatlik – farzandining ta'limi va tarbiyasini doimiy nazorat qilish.

3. Mehribonlik va adolat – farzandlar o'rtasida tenglik va hurmatni saqlash.

4. Zamonaviylik – texnologik taraqqiyotdan xabardor bo'lish, farzandiga yo'l-yo'riq ko'rsatish.

5. Milliy qadriyatlarga hurmat – o'zbekona urf-odat va an'analarni farzandiga singdirish.

6. Hayotiy misollar va amaliy tajribalar

1. ****Kitobxonlik muhiti:**** Toshkent shahrida ota-onasi har kuni birgalikda kitob o'qiydigan oilalarda farzandlar o'qishga qiziqishi yuqori bo'lgan. Masalan, 5-sinf o'quvchisi Dildora onasi bilan kechqurun ertak o'qib, keyin muhokama qilgan, natijada uning nutqi ravonlashib, insholarini tezroq yozishga o'rgangan.

2. ****Salbiy muhit oqibati:**** Farg'ona viloyatida tez-tez janjallashadigan oilalarda ulg'aygan bolalar sinfda tortinchoq va ishonchsiz bo'lgan. Masalan, 3-sinf o'quvchisi Azizbek ota-onasi ko'p urishgani uchun darslarda o'z fikrini aytishga qiynalgan, psixologik yordam bilan asta-sekin ijobiy o'zgarish kuzatilgan.

3. ****Ota-onaning ishtiroki:**** Samarqanddagi 25-maktabda ota-onasi uy vazifasini kuzatadigan bolalar baholari doimiy ravishda yuqori bo'lgan. Masalan, 2-sinf o'quvchisi Jahongir chorak yakunida "a'lochi" bo'lgan.

4. ****Ijobiy muhitning samarasi:**** Andijon viloyatida ota oilaning muhim qarorlarini bolalar bilan muhokama qilgan. Masalan, yozgi ta'tilni qayerda o'tkazishni farzandlari bilan kelishgan, bu bolalarga mas'uliyat hissini kuchaytirgan va mustaqil qaror qabul qilishni o'rgatgan.

7. Oila va ta'lim muassasalari hamkorligi

Farzand tarbiyasida oila va maktab hamkorligi alohida ahamiyatga ega. Agar ota-ona, o'qituvchi va bola o'rtasida doimiy hamkorlik bo'lsa, ta'lim samarasi yuqori bo'ladi. Masalan, Namangan viloyatida o'tkazilgan pedagogik tajribalar shuni ko'rsatdiki, ota-onasi maktab hayotida faol qatnashadigan bolalar ijtimoiylashuv jarayonida muvaffaqiyatliroq bo'lgan.

8. Mustaqil O'zbekiston sharoitida oila va tarbiya

O'zbekiston Respublikasida yoshlarni barkamol avlod sifatida tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"da ham oilaning farzand tarbiyasidagi o'rni alohida qayd etilgan. Prezidentimiz tashabbuslari bilan amalga oshirilayotgan islohotlarda oilaviy qadriyatlarni mustahkamlash, ota-onalarning pedagogik savodxonligini oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu esa, kelajak avlodning ma'naviy barkamolligini ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa

Yuqorida keltirilgan ilmiy qarashlar, amaliy misollar va tajribalar shuni ko'rsatadiki, bola ta'lim-tarbiyasida oilaning o'rni beqiyosdir. Mehribon, mas'uliyatli va bilimli ota-onalar farzandining kelajagini yuksak darajada ta'minlashga qodir. Shunday ekan, har bir ota-ona avvalo o'zini tarbiyalashi, pedagogik savodxonligini oshirishi va oilada sog'lom muhit yaratishi lozim. Faqat shunda biz barkamol, yetuk va Vatanga sadoqatli avlodni voyaga yetkazishimiz mumkin bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
2. Karimova V. "Oilada bola tarbiyasi". – Toshkent, 2018.
3. Rasulov A. "Ota-onaning tarbiyadagi roli". – Samarqand, 2019.
4. Saparova, U. B. Specific Aspects of Forming Economic Educational Skills of Students of Primary Education Institutions of Higher Education. – European Science Methodical Journal, 2024, Vol. 2, Issue 12, pp. 82–90. ISSN (E): 2938-3641.
5. Saparova, U. B. Pedagogical Principles of Forming Economic Education Skills in Primary Class Students with Family Partnership. – Best Journal of Innovation in Science, Research and Development, 2023, Vol. 2, Issue 9.

6. Saparova, U. B. Theoretical Principles of Forming the Skills of Economic Education in Students. – Procedia of Theoretical and Applied Sciences, 2023, Vol. 11, September. ISSN: 2795-5621.

7. Saparova, U. B. Specific Features of Forming Economic Education Skills in Primary School Students through Family Partnership. – Public Education, 2023, No. 6 (November-December), pp. 63–67.

8. Saparova, U. B. The Role of Eastern Thinkers' Historical Heritage in Forming Economic Education Skills of Future Primary School Teachers within the Framework of the Science of Education. – Teacher and Lifelong Education, 2024, No. 5/2, pp. 484–492.